

GAGAUZ TÜRKLERİNİN KİRİLİK ALFABESİNDEN LÂTİN ALFABESİNE GEÇMESİ

N. BABAOĞLU

Besarabiyalı Gagauz Türlerin, ani yaşerlar büünkü baamsız Moldova'da, 1957. yıla kadar resmî yazıları yoktu. Elbetki o zamana kadar da insannar olmalı yazardılar kendi ana dilinde, gurbetlikten eylesine mektub, beki başka bişeyler, ama bu türlü yazmaklar diildiler resmi. Eveller pek çoktan Gagauzların, Türk olarak, mutlaka varmış kendi yazıları hem bizim o zamanki dedelerimizin yazıları dünnece en eskiymiş. Zamannarla bizim Gagauzlar tarih uzunnuunda unutmuş ya kaybetmiş yazısını da te şindi 20. asirin ortasında onun milli fikiri uyanmış, peydalaner kendi bilimcilerimiz, üüredicilerimiz, popazlarımız. Bu intelektuallar kuvetlerlen bir uzun dartışmalardan sora, kazandılar Sovetler Birliin birokratlarından tanımak, ki Gagauz halkına leczım resmi yazmak vernee. Bu takım halkımızın ihtiacı gerçeklendi 1957. yılda, İyül ayın 30'da, açan Moldova Sovet Cumhurietin Üisek Soveti, bizim Gagauzların yaşadığı ülke zaabitleri, aldılar karar, ki Gagauzlara yazı verilsin. Bu kararı kazanmak için ben da çalıştım. Taa o zaman konuyu bakarkan baştan istedik alfabetimiz olsun Lâtin yazıların temelince, ama Sovetler Birlii o zaman taa kaaviydi daalması hiç görünmezdi o diktaturada çok mırıldanma küçük milletlere yoktu nasıl. Bize dediler Bütün Sovetler Birliinde üzlerlen Türk milletleri Kirilikte yazar, siz Gagauzlar bir avuç insan taa mı akıllı çıkacınız? Taa ii kayıl olun Kirilik alfabetine zere olur hiç bişey kazanmayasınız, yaşamış bu birkaç bin insan şindiye kadar yazısız yaşayacak ileri dooru da, kim da pek çok ayak direyecek olur Sibiry'a da ormanda köklesinner... Da biz o zaman kayıl olduk, Kirilik uymazdı dilimize, düzemezdik orfografiyamızı, ama hiç yazısızlara da benzemezdi, başladıydık basmaa kiyat, okullarda uşakları üüretmee, ama Sovet bürokratlarına bu Gagauzların uyanması yakışmadı kestiler ana dilimizi okullardan. Otuz yıl çocuklarımız okudular sadece Rus dilinde. Da geldi gün, zamannar diişildi. Moldova, nerede biz da yaşeriz, kalktı ayrılmaa Sovetler Birliinden hem ayrılmanın maanasıydı dil proble-

mi. Moldovannar o zamandan beeri yazarmışlar Lâtin alfabesinde, ama Sovetler onnara zorla vermişler Kirilik yazısını. Sovetler Birlii daaldı, Moldova ayrıldı, baamsız oldu. O zamandı tamam fırsat Gagauzlar da Moldovannarlan barabar geçsinnar Kirilikten Lâtin alfabesine, ama bizim intelektuallerımız hem taa pek politik liderlerimiz, birlikte olamadık. Birazı istemezdiiler çıkmaa eski yazıdan, çünkü ona artık alıştık, çünkü yeni yazıya geçmek masraflı olaçek hem çok taa bu takım boş orgumentter. Bu türlü düşünmekler tapıldı kimisi bizim sıradan insannarımız da. Taa Kirilik yazıda kalmanın maanası baalıydı umutlan, çünkü tezde Sovet sistemi geeri dönecek. Geçmedi çok da bu ikircinni hastalıktan bizim insan başladı kurtulmaa. Bez belliydi ki yeni zamannarda leezim dilimizi taa uygun temele koymaa, bu takım taa kolay olacek Evropa'ya girmee hem yaklaşmaa Türkiye 1000 yıllık baamsız akraba millete, neçin ki Türkiye yeni alfabeyle 40-50 yılın içinde kalkındırdı kendi kulturasını, açıldı dünnüüya, kaldırdı ekonomikasını. Biz Gagauzlar da sayıda küçük Türk milleti olarak olmaz kalam eski yazıda, neçin ki eski Kirilik alfabesi bizi geeri çeker ne neçin ki bizim ilk papazımız Ay-boba Minail Çakir ilkdin kıyatlarını Lâtin harflerinden yazmış, taa da leezim esaba alalım ki Lâtin harflerinde meditina (tıp) bioloji, hukuk, uluslararası diiler (İngiliz, Fransız, İspan h.b.). Ekonomi tarafından en güçlü Japonya'da bilgisayarlar geçtiyner Lâtin harflerini kullaner, te neçin biz da leezim olalım akıllı bize tarih verdi şans geçelim başlantıda Lâtin alfabesine, kaçırmaa o şans olmazdı geçmee tez hemen şindi, zere sora ardımıza gelen evlatlar bize büünkülere betduva ederler, neçin zamanında yapmadık lüüzümlü adımı deyinc.

Bu türlü annatmaklarlan biz birkaç yazıcı, birkaç bilimci (N.Babaoglu, Todur Zanet, D. Tanasoglu, K. Vasiloglu, İ. Babaoglu) çıktık üüredicilerin toplantılarına, gittik çiftçilerin arasına annattık, soledik nasıl Atatürk de bu yeni yazıya geçmiş. Ama ilkten bize zordu, kimisi bizi annamazdılar ya istemezdiiler annamaa. Beni kendimi Komrat'ta bir toplantıdan istediler uuratmaa. Siz bizi Romunnara katmaa çalışsınız, baarırdılar. Ben dedim diil Romannara ben isterim biz Türkiye'ye katılahım. Elbette ki bu cailler bilmezdiiler, yani Türkiye'nin hem Romanic'nin alfabetleri bir kökten Lâtinden. Ben toplantıdan çıktıyner arduma çılk yımirtlayan saldılar.

Bizim Lâtine geçmek için savaşımız bir ölüsiye tartışmaktı eniylen eski, geeri kalmanın arasında. Bu yenilik için güreşi aldırdı üstüne bizim biricik ana dilinde gazetemiz *Ana Sözü*. Todur Zanet o zamanki gazetemizin redaktoru açtıydı bir rubrika “Dilimiz-Üzümüz.” Bu rubrika altında çıktı benim çok makalelerim, kendisinin T. Zanetin de yazıları hem taa başkaların da, ani çaarırdılar gelcelim Lâtine. Ama Todur Zanet başardı gazetada onnarın da yazılarını, kim karşı çıkardı bize. Biz bilirdik, ani geç-meç Lâtine geçilecek de karşı olanlar okuyup kendi yazılarını unutacaklar.

Hep *Ana Sözü* yaptı ilk adımları da Lâtin yazımıza. O ilkten başladı basmaa Lâtin harflerinnen sade makalelerin başlıklarını, sora yarısını gazetanın Kirilikten, yarısını da Lâtinnen, taa sora devlet kararı taa çıkmadaan *Ana Sözü* artık çıkardı bütünü yeni alfabeylen. Bu takım geçti 2-3 yıl da 1993'te Mart 13 Moldova Parlamentosu aldı resmi karar ki Gagauz dili geçsin yeni Lâtin alfabesine.

Şindi biz yaşeriz 1998 yılın sonunu. Tarihli Türk Lâtine geçmek kararından geçti 5 yıl. Bu beş yılın içinde okullarımız (52 okul, 32 buçuk bin üürenci) 84 uşak başhesi on binin üstüne uşaklar, iki üniversite Komrat'ta hem Kişinev'da, bir pedagoji okulu okuyerlar-yazerlar Gagauz dilini Lâtin harflerinnen. Taa çooyu okul kiyatlarımız basıldılar artık Lâtin alfabesiyle, düzüldü yazı kurallarıımız eniyce. Bu işlere bize büyük yardım verdi Türkiye Hükümeti hem TİKA. Onnara çok teşekkür ederiz.

Büüinkü günde kim yeni alfabeye karşı çıkardılar artık suserler, artık belli oldu, ani geeri dönmük yok, yolumuz sadece ileri. Buna raamen lezım söyleyelim ki var taa çok kusurlarımız. Kütüphanelerimiz de 721 bin kitap var onnardan sade üzde birisi Lâtin alfabesinde, nasıl millet alışır yeni yazımızlan okumaa. Bütünne Gagauzistan'da sadece iki gazeta çıkarlar pak Gagauz dilinde (*Ana Sözü*, Kişinev'da hem *Gagauz Sesi* Çadır'da. Komrat'ta da, *Gagauzskie Vesti* gazetasının yarısı çıkar Gagauzca) Burada da *Ana Sözü* hem *Gagavuz Sesi* çıkarlar sadece sponsorların parasınnan. Devlet bu gazetalara para yardımı vermeer, biz saneriz ki istemer onnarı tanımaa. Bundan başka en küçük uşaklara Lâtin alfabe-

sinnen gözel renkli kiyatlar etişmeer. Çooyu Gagauz edebiyat kiyatlarımız, ani onnar haliz bizim mirasımız, Kirilikten Lâtine geçirilmediler.

Lâzım mutlaka tez hazırlansın Gagauz dilin Akademi Sözlüü, terminoloji sözlüümüz, branşlar sözlükleri (tıp, hukuk, bioloji h.b.) ama buna bizim ekonomi gücümüz etişmeer hem belli dil ne zaman etişecek. Bundan başka okullarımızda taa çok er kapleer. Rus dili, merkezde, Gagauz Parlamentosunda Gagauz milletvekilleri konuşerler Rus dilinde, küüylerde, idarelerde hem kasabalarda, idarelerde iş kiyatları - yazırlar diil Gagauzça, ya baari Molodvanca, ama Rus dilinde. Ama adımız Gagauz eri, Gagauziya, Gagauzistan, neçin bu erin dilini kullanmayalım? Ana dilimiz leezım içerde, işte, sokakta ilk erde olsun, sora başka diller. Buna büyük destek verer gazetalarımız, radiomuz, televizyamız, ama yazık, ani bu kanallarda da taa çok er kapler başka diller, ama diil Gagauz dilimiz, ana dilimiz. Çaarerım benim vatandaşlarımı, annasınnar, ani her bir millet kendi ana dilini kullaner, neçin bizim Gagauzlar leezım aalemin dilinnen yaşasın Neçin?

Leezım ne kadar taa tez bu ayıp hem kötü engelleri aykırılıp geçelim, kurtulalım. Biz, Gagauzlar olalım biz kendi dilimizlen, kendi üzümüzlen.